

DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL BANATULUI DIN TIMIȘOARA. I. CELTURI IZOLATE/ SINGULARE DIN BANATUL ROMÂNESC

Florin Gogâltan*, Sorin Felea**

*in memoriam dr. Berkeszi István,
custode al Muzeului din Timișoara între 1901–1919*

Cuvinte cheie: Banatul românesc, Bronz târziu, celturi izolate/singulare.

Keywords: The Romanian Banat, Late Bronze Age, isolated/singular socketed axes.

From the collections of the National Museum of Banat in Timișoara. I. Isolated/singular socketed axes from the Romanian Banat

(Abstract)

On this occasion we chose to publish some socketed axes, that were discovered in the Romanian Banat, but without an archaeological context, pieces that can be included in that broader category of “isolated/singular” objects. For the piece from Anina (Pl. I.1.) we did not find any satisfactory analogy in terms of shape and ornament taken together. According to its general appearance, however, socketed axe is undoubtedly a product of the Late Bronze Age, and it is not possible to specify exactly whether it can be dated to the Late Bronze Age II stage (Bz C/2D – early Ha A1 phase) or Late Bronze Age III (Ha A). A possible analogy for the socketed axe from Butin (Pl. I.2.) is a piece from the hoard in Novi Bečej (Vojvodina, Serbia), but the edge is a bit wider, or a socketed axe from the hoard in Urovica also in Serbia. Much closer in shape and ornament is a socketed axe from the Szentgáloskér hoard in southern Hungary. Both hoards were dated to stage Ha A, so a late Bronze Age III. For the decoration on the socketed axe from Carani (Pl. II.1.) we did not find any satisfactory analogy. However, it is certain that this piece is also a product of the Late Bronze Age, without being able to make more precise chronological assessments. We thus propose a broad classification: Late Bronze II (Bz C/2D – beginning of phase Ha A1) – Late Bronze III (Ha A). The analogies for the socketed axe from Foeni (Pl. II.2.) are found mainly to the west of the Carpathian Basin and chronologically cover the wide horizon of the Late Bronze Age II (Bz C/2D – early phase Ha A1) and Late Bronze III (Ha A) periods, with a greater concentration in the so-called Kurd horizons after A. Mozsolics and Cincu-Suseni after M. Rusu and M. Petrescu-Dâmbovița.

Cu aproape 150 de ani în urmă (25 iulie 1872), la inițiativa lui Ormós Zsigmond (1813–1894)¹, se puneau bazele „Societății de Istorie și Arheologie din Ungaria de Sud” (*Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat*)², care prin statut și-a propus organizarea unui muzeu în care să fie adunate și păstrate obiecte arheologico-istorice provenite din donații și achiziții. Aceasta dată este

considerată a fi momentul în care s-au pus bazele Muzeului Banatului din Timișoara³.

Berkeszi István (1853–1922), secretar adjunct între 1892–1901 al „Societății pentru muzeul de istorie și arheologie din Ungaria de Sud” (*Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum Társulat*) și mai apoi secretar-principal, custode și redactor al revistei *Történelmi és Régészeti Értesítő* (*TRÉT*) este primul care organizează într-un mod profesionist colecțiile arheologice ale muzeului timișorean⁴. De aceea el a fost considerat de cei mai buni cunoscători ai muzeului din Timișoara ca fiind „cel mai activ și devotat conducător din

* Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca/Universitatea de Vest Timișoara, România. E-mail: floringogaltan@gmail.com

** Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, România. E-mail: feleasorin7@gmail.com

¹ Date biografice despre această mare personalitate politică și culturală a Banatului secolului al XIX-lea la Toma-Demian 2005; Miklósik-Kakucs 2013; Demian 2016, 129.

² Toma 1996.

³ Medeleț-Toma 1997, 13–15.

⁴ Pentru informații biografice vezi Petri 1992, 121–122; Medeleț-Toma 1997, 47–106; Miklósik-Kakucs 2013, 188–190; Demian 2016, 125.

trecut”⁵, un „entuziast muzeograf timișorean”⁶ sau „păstrătorul, vreme de mai bine de un sfert de veac, al patrimoniului muzeului bănățean, care fusese nu numai un dăruit cercetător, în special al culturii bănățene și al numismaticii, ci și un creator de fonduri muzeale specifice, a căror potențialitate se manifestă până astăzi în expozițiile de bază și în cele temporare organizate în Muzeul Banatului”⁷.

Chiar dacă în ultimii 30 de ani, odată cu schimbarea treptată a vechii mentalități privind accesul specialiștilor în depozitele Muzeului Banatului, multe obiecte din vechile colecții arheologice au fost publicate⁸, rămân încă descoperiri care trebuie exploatate și prezentate celor interesați. În acest fel credem că onorăm munca unor generații de inimoși muzeografi precum dr. Berkeszi István.

*

În septembrie 1989 la Tulcea, cu ocazia celui de-al XII-lea Simpozion Național de Thracologie, Florin Gogâltan ținea o comunicare privind *Bronzuri izolate din Banat (Br. C – Ha C)*⁹. Plecând de la ideea că activitatea metalurgică preistorică a unei microregiuni nu poate fi pe deplin conturată fără a avea în vedere, pe lângă depozitele de bronzuri, și descoperirile izolate (singulare), pe baza literaturii de specialitate și a informațiilor oferite de către Florin Medeleț au fost adunate un număr de 155 de piese provenite din 71 de puncte. Era vorba despre obiecte care proveneau din așezări, necropole sau au fost găsite în mod fortuit. Lipseau din această statistică piesele care nu aveau loc precis de descoperire. Referitor doar la celturi erau consemnate 22 de piese provenite din tot atâtea descoperiri.

Ulterior, între 1991 și 1994, cu ajutorul generos a lui Florin Drașovean, au fost desenate toate obiectele preistorice de metal aflate în spațiul expozițional al Muzeului Banatului¹⁰. La alte piese, aflate în unele depozite socotite personale, nu s-a

avut acces. Existența a patru registre de inventar (I-IV)¹¹, ștergerea în timp a numărului de inventar de pe unele obiecte, ascunderea unor date referitoare la diversele colecții ale muzeului timișorean, face dificilă recuperarea unor informații despre piese care au o mare valoare patrimonială¹².

Cu această ocazie am ales să publicăm câteva celturi care au fost descoperite în Banatul românesc, dar fără context arheologic, piese ce pot fi incluse în acea categorie mai largă a obiectelor „izolate/singulare”. Această categorie nu trebuie confundată cu așa numitele depozite de o singură piesă, despre care avem o relativă siguranță că au fost depuse intenționat¹³. Ele pot fi însă părți ale unor depozite, restul pieselor nefiind recuperate ori rătăcite de cei care le-au găsit, descoperiri din așezări, contexte funerare sau pur și simplu au fost pierdute în epocă¹⁴.

mulțumim și doamnei dr. Nicoleta Demian (Toma) pentru sprijinul științific acordat de-a lungul anilor.

¹¹ Primul registru de inventar acoperă perioada 1872–1918. Grijă cu care el a fost realizat, mai cu seamă de către Berkeszi István, nu se mai regăsește în cel de-al doilea registru de inventar de după 1918 (Medeleț-Rămneanțu 2003, 18, 28, 52). Greșelile survenite din indolență și neștiință au fost preluate și în următoarele două registre de inventar de după 1948. De aceea este practic imposibilă reconstituirea condițiilor de descoperire a numeroase obiecte doar consultând aceste registre de inventar (vezi de exemplu Gogâltan 1994, 17).

¹² Așa se explică de exemplu publicarea parțială a unei centuri de argint de tip Mramorac (Gogâltan 1994) găsită în împrejurimile orașului Novi Sad. Această descoperire a fost recent reîntregită și completată cu încă o piesă, dar fără a se cunoaște bibliografia mai veche (Sirbu 2019). Facem precizarea că piesele au fost de fapt menționate încă din 1908 de I. Berkeszi și atribuite perioadei La Tène (Berkeszi 1908b, 163; Medeleț-Toma 1997, 88), pentru ca un exemplar să fie publicat în 1933 de L. von Marton (Marton 1933, 78–79, 116, Taf. XVI/2). Despre existența în colecțiile muzeului din Timișoara a două centuri de argint de tip Mramorac pomeneste și R. Vasić în *sinteza sa privind cronologia primei epoci a fierului în Serbia* (Vasić 1977, 46, n. 170). În contextul prezentării istoricului cercetărilor arheologice în zona platoului Titel la vărsarea Tisei în Dunăre, P. Medović plasează piesa fragmentară publicată de F. Gogâltan „aus der Umgebung von Novi Sad” (Medović 1998, 57), pentru ca la ilustrație să se precizeze, din greșeală, că ea a fost găsită în zona „Titel” (Medović 1998, Taf. 3/10; 4/3–4 – fotografie oferită, conform mulțumirilor adresate, de către F. Medeleț).

¹³ Despre această categorie de descoperiri vezi cu precădere discuția în literatura germană de specialitate: Reinecke 1930, 111; v. Brunn 1968, 236; Kubach 1985, 179; Eggert 2001, 79; Hansen 2002, 95; etc., dar și Bradley 2013, 131–133. Despre depozite/depuneri în epoca bronzului vezi și unele contribuții în limba română: Boroffka 1992; Vulpe 2001, 369, 371; Bratu 2009, 9–10; Gogâltan 2020; etc.

¹⁴ Harding 2000, 353; Hansen 2002, 95; Bradley 2013, 131. O excelentă sinteză a fenomenului depunerilor de piese de bronz din Bazinul Carpatic este lucrarea recentă a Gábor V. Szabó (Szabó 2019).

⁵ Miloia 1928, 85.

⁶ Medeleț-Toma 1997, 67.

⁷ Medeleț-Rămneanțu 2003, 18.

⁸ Am menționa o serie de descoperiri din epoca bronzului și prima epocă a fierului (Gogâltan 1990; Șandor-Chicideanu – Chicideanu 1993; Gogâltan 1994; Gogâltan 1999; Szentmiklosi-Drașovean 2004; Sirbu 2019; etc.), monede (Toma-Demian 2000; Toma-Demian 2004; etc.), podoabe din bronz (Tănase-Mare 2001) și piese din aur romane (Tănase-Flutur 2016; Demian 2018) ori din epoca migrațiilor (Tănase 2010), antichități egiptene (Andelković-Demian 2016), podoabe, unelte și arme medievale sau premoderne (Tănase-Gáll 2001; Markov 2011; Markov 2012; Kopeczny 2016; etc.), etc.

⁹ Gogâltan 1989.

¹⁰ Pe lângă profesorul Florin Drașovean se cuvine să-i

*Catalogul celturilor*¹⁵

1. **Anina** (jud. Caraș-Severin, Banat, România) – (Pl. I.1)

a. **Caracterul descoperirii:** descoperire izolată/singulară.

b. **Descrierea piesei:** celt masiv prevăzut cu toartă, corpul zvelt, având lamă ușor lătită și gaura de înmănușare ovală. Manșonul este îngroșat și prezintă o muchie bine reliefată, de sub el pornind două perechi de nervuri ușor arcuite. Cele două nervuri interioare se întâlnesc spre mijlocul piesei, oferind un ornament în formă de „V”. Taișul prezintă urme de folosire.

c. **Dimensiuni:** L – 11,8 cm; l – 5 cm; lt – 4,2 cm; dg – 3,4 cm, ag – 6,2 cm.

d. **Datare:** bronz târziu II-III (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1 – Ha A).

e. **Număr inventar:** I 3497 = II 414 = III 2065 = IV 1523.

f. **Observații:** Piesa a fost descoperită în 1900, fără alte precizări asupra contextului. În inventarul III al Muzeului Banatului, realizat după cel de-al doilea război mondial, este menționat doar un topor de bronz cu gaură de înmănușare. Probabil la această piesă se referă R. Petrovski atunci când menționează în repertoriul său că „În împrejurimile Aninei s-a găsit un topor de bronz (datare Bronz D – Hallstatt A–C, care actualmente se află la Muzeul Banatului” folosind o informație de la O. Răuț. Al. Szentmiklosi a descris piesa după desenul aproximativ oferit de P. Rogozea. De aceea descrierea și dimensiunile celtului nu sunt corecte (lungime 10 cm, lățimea taișului 5 cm, diametrul gurii de înmănușare 3,4 x 2,4 cm).

g. **Bibliografie:** Berkeszi 1908a, 139, nr. 1; Petrovsky 1973, 385, nr. 1; Medeleț-Toma 1997, 86; Szentmiklosi 1997, Fig. 1; Săcărin 1979, 111, nr. 1; Gumă 1993, 250, nr. 1, 283, nr. 2; Luca 2006, 24, nr. 2a.

2. **Butin** (com. Gătaia, jud. Timiș, Banat, România) – (Pl. I.2)

a. **Caracterul descoperirii:** descoperire izolată/singulară.

b. **Descrierea piesei:** celt masiv prevăzut cu o mică toartă, corpul zvelt, având lamă ușor lătită și gaura de înmănușare ovală. Manșonul este îngroșat, de sub el pornind două perechi de nervuri ușor arcuite care coboară până în zona mediană a piesei.

c. **Dimensiuni:** L – 11,2 cm; l – 5 cm; lt – 4,6 cm; dg – 3,3 cm, ag – 5 cm.

d. **Datare:** bronz târziu III (Ha A).

e. **Număr inventar:** IV 1987.

f. **Observații:** Celtul a fost donat de Scurtu Mihai. El a fost descoperit în 1980 la confluența dintre râurile Moravița și Clopodia.

g. **Bibliografie:** inedit.

3. **Carani** (com. Sânnandrei, jud. Timiș, Banat, România) – (Pl. II.1.)

a. **Caracterul descoperirii:** descoperire izolată/singulară.

b. **Descriere piesă:** celt masiv prevăzut cu toartă, corpul zvelt, având lamă ușor lătită și gaura de înmănușare ovală. Manșonul este ușor reliefat. Este decorat, pe o parte, cu trei nervuri arcuite ce pornesc de sub toartă și continuă până spre lamă. Pe partea dinspre toartă sunt prezente tot trei nervuri arcuite, dar nervura interioară este mult mai scurtă oprindu-se în zona mediană a piesei. Între cele două grupări de nervuri este amplasată o nervură circulară având o mica proeminență centrală. Sub manșon, spre toartă, există un defect de turnare, sub forma unei mici găuri. Pe corpul celtului se poate observa o incizie recentă, provocată probabil de fierul unui plug.

c. **Dimensiuni:** L – 11,5 cm; l – 3,5 cm; dg – 3,2 cm, ag – 5,8 cm.

d. **Datare:** bronz târziu II-III (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1 – Ha A).

e. **Număr inventar:** 8745.

f. **Observații:** Celtul a fost donat de Pașca Gabriel. Primind doar o informație de la F. Medeleț, M. Gumă, nevăzând piesa, nu o încadrează cronologic.

g. **Bibliografie:** Gumă 1993, 251, nr. 10, 286, nr. 21; Luca 2006, 55, nr. 1c.

4. **Foeni** (jud. Timiș, Banat, România) – (Pl. II.2.)

a. **Caracterul descoperirii:** descoperire izolată/singulară.

b. **Descriere piesă:** celt masiv prevăzut cu toartă, corpul zvelt, având lamă puțin lătită și gaura de înmănușare ovală. Manșonul este ușor reliefat. Piesa este decorată sub nivelul toartei cu o nervură orizontală care reprezintă baza unui decor dublu unghiular în formă de „V”. Acest decor nu atinge partea mediană a piesei. Taișul este marcat printr-o prelucrare mecanică ulterioară procesului de turnare. Sub toartă a fost amplasată o perforație, care se regăsește și pe marginea opusă a celtului, pentru a se asigura o mai bună fixare a cozii cu un cui. Un mic defect de turnare perforază buza celtului.

¹⁵ L – lungime; l – lățime; lt – lățime taiș; dg – diametrul gurii de înmănușare; ag – adâncimea găurii de înmănușare.

c. Dimensiuni: L – 13 cm; l – 6,2 cm; lt – 5 cm; dg – 4,1 cm, ag – 8,5 cm.

d. Datare: bronz târziu II-III (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1 – Ha A).

e. Număr inventar: 8183.

f. Observații: După F. Medeleț celțul a fost găsit în 1976 în punctul Bucovina cu ocazia unor lucrări de hidroameliorație în apropierea unei movile (pe care nu au fost găsite fragmente ceramice) și donat Muzeului Banatului de către ing. Simion Simionoff.

g. Bibliografie: Medeleț-Bugilan 1987, 131, nr. 2–3; Gumă 1993, 253, nr. 24, 289, nr. 59; Luca 2006, 112, nr. 1g; Dergačev 2010, Fig. 89/94(?).

*

Publicând piesa de la Anina (Pl. I.1.), Al. Szentmiklosi stabilea ca și analogie un celt descoperit între Giurgiova și Secășeni (jud. Caraș-Severin, România)¹⁶ și care foarte probabil a aparținut depozitului de la Giurgiova¹⁷. Analogia nu este însă mulțumitoare, celțul de la Anina fiind mult mai zvelt, nu are nervuri sub manșon, iar dispunerea arcadelor este diferită de cea de pe piesa de la Giurgiova. Așa cum am precizat, desenul celțului de la Anina nu este foarte exact, ceea ce a dus probabil și la această atribuire eronată. El a fost datat în „Ha.A1-A2 (seria Cincu-Suseni)”¹⁸. Noi nu am găsit nici o analogie satisfăcătoare pentru formă și ornament luate împreună. După aspectul său general celțul este însă fără îndoială un produs al bronzului târziu, neputând preciza cu exactitate dacă poate fi datat în etapa bronz târziu II (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1) sau bronz târziu III (Ha A)¹⁹.

O posibilă analogie pentru celțul de la Butin (Pl. I.2.) este o piesă din depozitul de la Novi Bečej (Vojvodina, Serbia), dar rășul este ceva mai lățit²⁰ sau un celt din depozitul de la Uroica (Bor okr., Serbia)²¹. Mult mai apropiat ca formă și ornament este un celt din depozitul de la Szentgáloskér (Somogy megye) în sudul Ungariei²² și Drslavice 2 (Okres Uherské Hradiště, Cehia) în Moravia²³. Ambele depozite au fost datate în etapa Ha A, deci un bronz târziu III.

¹⁶ Iaroslavschi-Lazarovici 1979, 449, Fig. 11/15.

¹⁷ Răuț 1967.

¹⁸ Szentmiklosi 1997, 22.

¹⁹ Detalii despre cronologia bronzului târziu în estul Bazinului Carpatic se găsesc mai nou la Gogăltan 2019.

²⁰ Milleker 1906, 18, Ábr. 2 (Török Becse).

²¹ Srejić 1960, Fig. 14. Fotografia este de proastă calitate, dar piesa pare a fi ornamentată cu grupuri de arcade.

²² Mozsolics 1985, Taf. 111/1.

²³ Salaš 2005, Tab. 146/24.

Pentru decorul de pe celțul de la Carani (Pl. II.1.) nu am găsit nici o analogie mulțumitoare. Nervuri circulare dispuse sub buza manșonului întâlnim pe celțuri precum cele din depozitele de la Bakóca (Baranya megye)²⁴ și Gyula (Békés megye)²⁵ în Ungaria, Beša (Okr. Levice) în Slovacia²⁶, Veliko Nabrđe (Osječko-baranjska žup.) în Croația²⁷ ori Waldstein (Gem. Deutschfeistritz) în sud-estul Austriei²⁸. Există și piese care au asociat acest decor cu o proeminență centrală²⁹, dar lipsește combinația cu grupuri de nervuri arcuite. Este însă cert că și această piesă este un produs al bronzului târziu, fără a putea face aprecieri cronologice mai precise. Propunem astfel o încadrare largă: bronz târziu II (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1) – bronz târziu III (Ha A).

Pe baza ornamentului dublu unghiular în formă de „V” plasat sub o nervură orizontală și prezența toartei, celțul de la Foeni (Pl. II.2.) poate fi atribuit acelei variante generale 2d după B, Wanzek (*Tüllenbeile mit doppelter hängender Dreickszier*)³⁰. Un element funcțional ce merită a fi menționat este existența unor găuri orizontale sub nivelul toartei pentru o fixare mai solidă a cozii de lemn cu un cui. De obicei asemenea găuri de fixare cu cui se întâlnesc la celțuri asemănătoare în privința ornamentului cu celțul de la Foeni, dar fără toartă: Brodski Varoš (Brodsko-posavska žup.) în estul Croației³¹, Bingula Divoš³² și Privina Glava (Sremski Okr.)³³ în nord-vestul Serbiei, Bakóca³⁴, Márok (Baranya megye)³⁵, Vajdácska (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)³⁶ în Ungaria, Levice (Levice okr.) în Slovacia³⁷, Waldstein în Austria³⁸ sau Uioara de Sus (jud. Alba, România)³⁹ ori descoperirea nesigură denumită Transilvania III⁴⁰. Din punct de vedere tipologic, dar lipsind acele găuri orizontale ampla-

²⁴ Mozsolics 1985, Taf. 87/2.

²⁵ Soroceanu-Szábo 2001, Abb. 2/2.

²⁶ Novotná 1970, Taf. 36/632, 636.

²⁷ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 46/7.

²⁸ Windholz-Konrad 2002, Taf. 3/10.

²⁹ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 37/2 (Bizovac); Mozsolics 1985, Taf. 206/20 (Vajdácska).

³⁰ Wanzek 1989, Abb. 9, 213–214, Taf. 66.

³¹ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 62/3.

³² Vinski-Gasparini 1973, Tab. 84/27.

³³ Garašanin 1975, 68, T. LXIII/2. Datat larg în bronzul târziu (Br D-Ha B).

³⁴ Mozsolics 1985, Taf. 87/9.

³⁵ Mozsolics 1985, Taf. 90/12–13.

³⁶ Mozsolics 1985, Taf. 206/22.

³⁷ Novotná 1970, Taf. 37/654.

³⁸ Windholz-Konrad 2002, Taf. 3/11.

³⁹ Petrescu-Dîmbovița 1978, Taf. 162/54–55.

⁴⁰ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 378/8; Ciugudean *et alii* 2010, 35, Pl. XXVI/1.

sate sub nivelul toartei⁴¹, acest tip de celt îl întâlnim în depozitele de la Sichevița III (jud. Caraș-Severin, România) în Banatul românesc⁴², Bizovac (Osječko-baranjska žup.)⁴³ și Podcrkavlje-Slavonski Brod (Brodsko-posavska žup.)⁴⁴ în estul Croației, Bingula-Divoš în nord-vestul Serbiei⁴⁵, Majdan/Ridžali (Zeničko-dobojski kanton) în Bosnia și Herțegovina⁴⁶, Alsódobza⁴⁷, Birján (Baranya megye)⁴⁸, Bodrogkeresztúr I (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)⁴⁹, Kemece (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)⁵⁰, Kurd (Tolna megye)⁵¹, Lengyeltóti IV (Somogy megye)⁵², Nadap (Fejér megye)⁵³, Napkor (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)⁵⁴, Peterd (Baranya megye)⁵⁵, Sárazsadány (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)⁵⁶, Sopron (Győr-Moson-Sopron megye)⁵⁷, Szentgáloskér (Somogy megye)⁵⁸ în Ungaria și Șpálnaca II (jud. Alba, România)⁵⁹ în Transilvania sau printre descoperirile izolate de la Stremț (jud. Maramureș)⁶⁰ și Ciumești (jud. Satu Mare) în nord-vestul României⁶¹. Celturi de acest tip au fost turnate în tipare bivalve precum cel de la Tiszaföldvár⁶². Mult mai numeroase sunt însă exemplele fără toartă atribuite acelei variante 2b după Wanzek⁶³: Mesić (Južnobanatski okr., Serbia)⁶⁴, Veliko Središte (Južnobanatski okr., Serbia)⁶⁵ în Banatul sârbesc, Balatonkiliti (Somogy megye)⁶⁶, Birján⁶⁷, Kemece⁶⁸, Kisapáti (Veszprém megye)⁶⁹,

Palotabozsok (Baranya megye)⁷⁰, Pécs I (Baranya megye)⁷¹, Peterd⁷², Piricse (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)⁷³, Püspökhátvan (Pest megye)⁷⁴, Sárazsadány⁷⁵, Simonfa (Somogy megye)⁷⁶, Sióagárd II (Tolna megye)⁷⁷, Szentgáloskér⁷⁸, Tab (Somogy megye)⁷⁹, Vajdácska (Borsod-Abaúj-Zemplén megye)⁸⁰ în Ungaria sau Aiud (jud. Alba)⁸¹, Bogata de Mureș (jud. Mureș)⁸², Bogdan Vodă (jud. Maramureș)⁸³, Dipșa (jud. Bistrița-Năsăud)⁸⁴, Gușterița II (jud. Sibiu)⁸⁵, Șpálnaca II⁸⁶ sau Uioara de Sus⁸⁷ în Transilvania. Cele mai apropiate analogii în privința ornamentului și a perforației de sub toartă le-am găsit tocmai în Transdanubia, în micul depozit de la Várpalota (Veszprém megye, Ungaria)⁸⁸, în depozitele de la Čermožiše (Občina Žetale)⁸⁹ și Jurka vas (Občina Straža)⁹⁰ în Slovenia, Gornja Vrba (Brodsko-posavska žup.) în Croația⁹¹ sau Hollern (bzk. Bruck an der Leitha) în Austria⁹².

Așa cum se poate vedea din analogiile citate, aceste celturi sunt caracteristice cu precădere vestului Bazinului Carpatic și zonelor adiacente⁹³ și acoperă cronologic orizontul larg al perioadelor bronz târziu II (Bz C/2D-începutul fazei Ha A1) și bronz târziu III (Ha A), cu o concentrare mai mare în așa numitele orizonturi Kurd după A. Mozsolics⁹⁴ și Cincu-Suseni după M. Rusu și M. Petrescu-Dîmbovița⁹⁵. O datare asemănătoare și același areal de răspândire o au și celturile care

⁴¹ De multe ori calitatea ilustrației este proastă și nu se poate preciza dacă au existat sau nu găuri sub nivelul toartei.

⁴² Lazarovici 1977, Pl. LXXVI/1.

⁴³ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 37/4.

⁴⁴ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 67/1.

⁴⁵ Holste 1951, Taf. 11/1, 3; Vinski-Gasparini 1973, Tab. 84/25.

⁴⁶ Blečić-Kavur-Jašarević 2014, Tab. 1/6.

⁴⁷ Kemenczei 1984, Taf. XLI/1.

⁴⁸ Mozsolics 1985, Taf. 60/6, 11.

⁴⁹ Kemenczei 2003, Taf. 2/5.

⁵⁰ Kemenczei 1984, Taf. CLXXI/11.

⁵¹ Mozsolics 1985, Taf. 23/2.

⁵² Mozsolics 1985, Taf. 110/3.

⁵³ Makkay 2006, Pl. XIV/114.

⁵⁴ Kemenczei 1984, Taf. CLXXXIII/14.

⁵⁵ Mozsolics 1985, Taf. 60/2, 4.

⁵⁶ Mozsolics 1985, Taf. 169/6.

⁵⁷ Mozsolics 1985, Taf. 135/2.

⁵⁸ Mozsolics 1985, Taf. 111/4, 6, 11.

⁵⁹ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 194/11.

⁶⁰ Roska 1942, 51, nr. 244, Kép. 48.

⁶¹ Bader 1978, Pl. XC/9.

⁶² Hampel 1886, Tab. III/4–5.

⁶³ Wanzek 1989, Abb. 9, 211–212.

⁶⁴ Holste 1951, 11, Taf. 19/1–2.

⁶⁵ Milleker 1940, Taf. 19.

⁶⁶ Mozsolics 1985, Taf. 103/9.

⁶⁷ Mozsolics 1985, Taf. 60/5, 12.

⁶⁸ Kemenczei 1984, Taf. CLXXI/4.

⁶⁹ Mozsolics 1985, Taf. 133A/13.

⁷⁰ Mozsolics 1985, Taf. 70/8.

⁷¹ Mozsolics 1985, Taf. 47/2, 4.

⁷² Mozsolics 1985, Taf. 60/5–7.

⁷³ Mozsolics 1985, Taf. 199/3.

⁷⁴ Mozsolics 1985, Taf. 139/6.

⁷⁵ Mozsolics 1985, Taf. 169/8.

⁷⁶ Mozsolics 1985, Taf. 123/1.

⁷⁷ Mozsolics 1985, Taf. 42/3–4, 7, 12.

⁷⁸ Mozsolics 1985, Taf. 111/16.

⁷⁹ Mozsolics 1985, Taf. 116/6.

⁸⁰ Mozsolics 1985, Taf. 206/13.

⁸¹ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 102/10.

⁸² Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 121/2.

⁸³ Motzoi-Chicideanu – Iuga 1995, Abb. 2/1.

⁸⁴ Ciugudean *et alii* 2006, Pl. XXI/1, XXII/2 (piesă fragmentară).

⁸⁵ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 149/5.

⁸⁶ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 194/15, 17.

⁸⁷ Petrescu-Dîmbovița 1977, Pl. 218/5.

⁸⁸ Kemenczei 1996, Fig. 9/17.

⁸⁹ Čerče-Šinkovec 1995, Tab. 43/16.

⁹⁰ Čerče-Šinkovec 1995, Tab. 89/2.

⁹¹ Vinski-Gasparini 1973, Tab. 50/10.

⁹² Mayer 1977, Taf. 76/1048.

⁹³ Dergačev 2010, 116, Fig. 89.

⁹⁴ Mozsolics 1985, Taf. 276.

⁹⁵ Rusu 1963; Petrescu-Dîmbovița 1977; Petrescu-Dîmbovița 1978.

prezintă un ornament triplu unghiular în formă de „V” plasat sub o nervură orizontală⁹⁶. La fel se poate spune și despre celturile cu ornament dublu unghiular în formă de „V”, dar care sunt plasate sub două nervuri orizontale⁹⁷.

Așa cum am văzut, datarea celturilor izolate/singulare nu este foarte precisă. De altfel și seriile de depozite din Bazinul Carpatic, datate după periodizarea Reinecke/Müller Karpe, au suferit în ultima vreme serioase amendamente. S-au propus astfel perioade mai lungi de timp în care pot circula diversele piese de bronz⁹⁸. Cu toate acestea descoperirile izolate/singulare nu pot fi neglijate. Celtul de la Carani este o apariție deocamdată singulară prin ornamentul pe care îl are. De asemenea și pentru restul pieselor prezentate mai sus sunt puține analogii satisfăcătoare, cu toate că această categorie de piese numără în jur de 3700 de obiecte numai în România⁹⁹.

Anexă

Lista celturilor izolate/singulare din Banatul românesc (Pl. III)

1. Anina, jud. Caraș-Severin (Berkeszi 1908a, 139, nr. 1; Petrovsky 1973, 385, nr. 1; Medeleț-Toma 1997, 86; Szentmiklosi 1997, Fig. 1; Săcărin 1979, 111, nr. 1; Gumă 1993, 250, nr. 1, 283, nr. 2; Luca 2006, 24, nr. 2a).
2. Bocșa Montană, oraș Bocșa, jud. Caraș-Severin (Milleker 1897, 26; Roska 1942, 204, nr. 107; Petrovsky 1973, 390, nr. 6; Gumă 1993, 251, nr. 6a; Luca 2006, 42, nr. 1c)¹⁰⁰.
3. Butin, com. Gătaia, jud. Timiș (inedit).
4. Carani, com. Sănandrei, jud. Timiș (Gumă 1993, 251, nr. 10, 286, nr. 21; Luca 2006, 55, nr. 1c).
5. Comorâște, com. Forotic, jud. Caraș-Severin (Milleker 1906, 88; Roska 1942, 136, nr. 238; Petrovsky 1975, 370; Săcărin 1979, 111, nr. 3;

Gumă 1993, 252, nr. 14, 287, nr. 39; Luca 2006, 75, nr. 1a).

6. Dolaș, com. Banloc, jud. Timiș (Szentmiklosi 1997, 21, Fig. 2; Luca 2006, 93, nr. 1a)

7. Fiscut, com. Șagu, jud. Arad (Chirilă 1999, 55; Luca 2006, 110, nr. 1a, cu trimiterile greșite).

8. Foeni, jud. Timiș (Medeleț-Bugilan 1987, 131, nr. 2–3; Gumă 1993, 253, nr. 24, 289, nr. 59; Luca 2006, 112, nr. 1g).

9. Gătaia, com. Gătaia, jud. Timiș (Rusu 1966, 36, nr. 64, Timișoara nr. inv. 1416¹⁰¹; Gumă 1993, 253, nr. 26; Luca 2006, 117, nr. 1a).

10. Gornea, com. Sichevița, jud. Caraș-Severin (Petrovsky 1975, 376; Lazarovici 1977, 97; Gumă 1993, 253, nr. 28, 290, nr. 90; Luca 2006, 127, nr. 3b).

11. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin (Szentmiklosi 1997, 22, Fig. 3; Luca 2006, 151, nr. 1c).

12. Liubcova, com. Berzasca, jud. Caraș-Severin (Milleker 1906, 92; Roska 1942, 20, nr. 61; Petrovsky 1977, 440, nr. XXXVIII/5; Săcărin 1979, 112, nr. 5; Gumă 1993, 254, nr. 37, 291, nr. 88; Luca 2006, 160, nr. 3b).

13. Mehadia, com. Mehadia, jud. Caraș-Severin (Milleker 1897, 77; Roska 1942, 172, nr. 161; Petrovsky 1977, 441, nr. XLI/2; Săcărin 1979, 112, nr. 6; Gumă 1993, 255, nr. 39, 292, nr. 94; Luca 2006, 168, nr. 1b).

14. Moldova Veche, jud. Caraș-Severin (Tudor et alii 1965, 399, Fig. 3/6; Petrovsky 1977, 443, nr. XLV/3; Gumă 1993, 255, nr. 40, 292, nr. 99; Luca 2006, 175, nr. 2b).

15. Reșița, jud. Caraș-Severin (Petrovsky 1977, 452, nr. XLI/3; Săcărin 1979, 112, nr. 9; Gumă 1993, 256, nr. 50, 294, nr. 124; Luca 2006, 211, nr. 1c).

16. Sacoșu Turcesc (Rusu 1966, 37, nr. 112, Timișoara nr. inv. 1522, care corespunde inventarului actual al Muzeului Național al Banatului¹⁰²).

17. Teremia Mare, jud. Timiș (Răileanu-Gog 1983, 504; Gumă 1993, 257, nr. 58, 296, nr. 150; Luca 2006, 248, nr. 2).

18. Timișoara – Fratelia, jud. Timiș (Medeleț 1987, 8, n. 1; Gumă 1993, 257, nr. 60c, 296, nr. 152; Medeleț 1995, 229, n.2; Luca 2006, 252, nr. 2f). Sunt menționate două celturi cu patină diferită care provin din alt loc decât așa numitul

⁹⁶ Tarbay 2021, Fig. 7–8, 10.

⁹⁷ Tarbay 2017, Fig. 25, 27.

⁹⁸ Vezi de exemplu Gogăltan-Sava 2014; Tarbay 2015; Sorceanu et alii 2017; Rezi-Gogăltan 2019; Tarbay 2019a; Tarbay 2019b; etc.

⁹⁹ Dietrich 2019, 465.

¹⁰⁰ În opinia lui M. Gumă acest celt ar aparține depozitului descoperit în 1886. R. Petrovsky menționează însă corect că celtul fără toartă a fost găsit la 1 km sud de Dealul Colțan, în direcția Reșița, pe locul unei cărămidării, fiind o descoperire separată de depozitul de la poalele Dealului Colțan (Petrovsky 1973, 389, nr. 2g). În bibliografia mai veche lucrurile sunt de asemenea clare: celtul cu toarta ruptă din vechime a fost găsit în 1890 în locul precizat corect de R. Petrovsky (Milleker 1897, 26; Roska 1942, 204, nr. 107).

¹⁰¹ În inventarul I, cel mai vechi al Muzeului Național al Banatului din Timișoara, la acest număr figurează o pictură din colecția lui Ormós, iar în inventarul IV (cel actual) este menționată o ladă cu fragmente ceramice și oase. Informație amabilă N. Demian.

¹⁰² Informație amabilă N. Demian.

depozit atelier Timișoara II descoperit în fosta cărămidărie Fratelia.

Cu siguranță această listă nu este completă, multe piese rătăcind încă prin diversele colecții ale muzeelor din zonă și nu numai. Nu sunt cuprinse aici nici o serie de piese precum celțul de tip armonikan din „Banat”¹⁰³, datorită caracterului incert al acestor descoperiri¹⁰⁴ sau tipare precum cele de la „Orșova”¹⁰⁵, Păltiniș¹⁰⁶ sau din împrejurimile orașului Sănnicolau Mare (jud. Timiș, România)¹⁰⁷. M. Rusu semnalează un celt de tip transilvănean la „Sacoșu-Timișoara”, având în muzeul din Timișoara nr. inv. 1522. În județul Timiș sunt două localități cu denumirea de Sacoșu: Sacoșu Turcesc și Sacoșu Mare. După S.A. Luca la Tirol (jud. Caraș-Severin, România) s-ar fi descoperit un celt în anul 1872, citând o bibliografie selectivă care se referă la depozitul de bronzuri găsit aici în anul 1873¹⁰⁸. Nu l-am cuprins evident în lista noastră.

BIBLIOGRAFIE

- Andelković-Demian 2016
B. Andelković, N. Demian, *Colecția de antichități egiptene a Muzeului Banatului din Timișoara. The Collection of Egyptian Antiquities in the Museum of Banat in Timișoara*, Timișoara (2016).
- Bader 1978
T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București (1978).
- Blečić-Kavur – Jašarević 2014
M. Blečić-Kavur, Al. Jašarević, *Kasnobrončanodobna ostava Majdan/Ridžali. Godišnjak* 43 (2014), 35–49.
- Berkeszi 1908a
I. Berkeszi, *Ujabb leleteink repertoriuma. Történelmi és Régészeti Értesítő* XXIV/1–2 (1908), 139–143.
- Berkeszi 1908b
I. Berkeszi, *Főtitkári jelentés a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-Társulat 1907. évi működéséről és a társulat gyűjteményeinek gyarapodásáról. Történelmi és Régészeti Értesítő* XXIV/1–2 (1908), 154–171.
- Boroffka 1992
N. Boroffka, *Considerații asupra unor obiceiuri de depunere în epocile premetalice din Europa. SCIVA* 43, 4 (1992), 341–354.
- Bradley 2013
R. Bradley, *Hoards and the deposition of metalwork*. (H. Fokkens, A. Harding), *The Oxford Handbook of the European Bronze Age*, Oxford (2013), 121–139.
- Bratu 2009
O. Bratu, *Depuneri de bronzuri între Dunărea Mijlocie și Nistru în secolele XIII–VII a. Chr*, București (2009).
- v. Brunn 1968
W. A. v. Brunn, *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit*, Berlin (1968).
- Čerče-Šinkovec 1995
P. Čerče, I. Šinkovec, *Katalog depojev pozne bronaste dobe. Catalogue of hoards of the Urnfield Culture*. (B. Teržan), *Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene bronaste dobe na Slovenskem. Hoards and individual metal finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia*, I, Ljubljana (1995), 129–232.
- Chirilă 1999
E. Chirilă, Fiscut (Fuzkut, Temesfuzkut), com. Șagu. *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior. Județul Arad, Timișoara* (1999), 55.
- Ciugudean et alii 2006
H. Ciugudean, S. A. Luca, A. Georgescu, *Depozitul de bronzuri de la Dipșa, Sibiu* (2006).
- Ciugudean et alii 2010
H. Ciugudean, S. A. Luca, A. Georgescu, *Depozite de bronzuri preistorice din colecția Brukenthal (II)*, Sibiu (2010).
- Eggert 2001
M.K.H. Eggert, *Prähistorische Archäologie. Konzepte und Methoden*, Tübingen-Basel (2001).
- Demian 2016
N. Demian, *Biografii. Biographies*. (B. Andelković, N. Demian), *Colecția de antichități egiptene a Muzeului Banatului din Timișoara. The Collection of Egyptian Antiquities in the Museum of Banat in Timișoara*, Timișoara (2016), 125–129.
- Demian 2018
N. Demian, *Monedele romane târzii din aur din colecția Muzeului Național al Banatului din Timișoara*. (L. Munteanu, C.-D. Nicola, G. M. Talmațchi.), *Studia Numismatica et Archaeologica. In honorem magistri Virgilii Mihăilescu-Bîrliba oblata*, București – Piatra-Neamț (2018), 267–288.
- ¹⁰³ Říhouský 1992, 291, nr. 1381, Taf. 81/1381.
¹⁰⁴ Dietrich 2011a, 132.
¹⁰⁵ Gumă 1993, 255, nr. 44b (inf. F. Medeleț); Luca 2006, 186, nr. 417.1h; Dietrich 2011b, 84, nr. 16.
¹⁰⁶ Rogozea 1983, 141, Pl. I/b; Wanzek 1989, 202, nr. 51 (nepublicat?); Gumă 1993, 255, nr. 45; Luca 2006, 194, nr. 427.1a; Dietrich 2011b, 84, nr. 17.
¹⁰⁷ Wanzek 1989, 202, nr. 55, Taf. 49/7; Szentmiklosi-Drașovean 2004, 108, nr. cat. 10, 110; Dietrich 2011b, 85, nr. 23.
¹⁰⁸ Luca 2006, 254, nr. 1a.

- Dergačev 2010
V.A. Dergačev, *Topory-kel'ty pozdnei bronzy Karpato-Podunav'ia*, Chișinău (2010).
- Dietrich 2011a
O. Dietrich, Armorikanische Fremdlinge in Ost – und Südosteuropa? Quellenkritische bemerkungen zur Verbreitung von Tüllenbeilen des armorikanischen Typs. (D. Măgureanu, D. Măndescu, S. Matei), *Archaeology: making of and practice. Studies in honor of Mircea Babeș at his 70th anniversary*, Pitești (2011), 123–138.
- Dietrich 2011b
O. Dietrich, Zentralisierte Produktionsstrukturen? Überlegungen zur räumlichen Beziehung von bronzezeitlichen Gussformen und Fertigprodukten in Südosteuropa am Beispiel der rumänischen Tüllenbeile. *Marisia XXXI* (2011), 77–91.
- Dietrich 2019
O. Dietrich, Gusskerne für Tüllenbeile aus rumänischen Horten. (M.S. Przybyła, K. Dzięgielewski), *Chasing Bronze Age rainbows. Studies on hoards and related phenomena in prehistoric Europe in honour of Wojciech Blajer*, Kraków (2019), 465–470.
- Garašanin 1975
D. Garašanin, Ostava za Privina Glava. (M. Garašanin, N. Tasić), *Praistorijske ostave u Srbiji i Vojvodini*, Belgrad (1975), 68–73.
- Gogâltan 1989
Fl. Gogâltan, Bronzuri izolate din Banat (Br C-Ha C). *Symposia Thracologica* 7, Tulcea (1989), 271.
- Gogâltan 1990
Fl. Gogâltan, Două vase de bronz hallstattiene în colecțiile Muzeului Banatului din Timișoara. *Banatica X* (1990), 89–93.
- Gogâltan 1994
Fl. Gogâltan, Un oggetto di argento appartenendo alla fine di Hallstatt nei collezioni di Museo di Timișoara. *Ephemeris Napocensis* IV (1994), 17–22.
- Gogâltan 1999
Fl. Gogâltan, *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul românesc și pe cursul inferior al Mureșului. I. Cronologia și descoperirile de metal*, Timișoara (1999).
- Gogâltan 2019
Fl. Gogâltan, Despre cronologia absolută a bronzului târziu în estul Bazinului Carpatic. *Tyragetia* XIII, 1 (2019), 45–70.
- Gogâltan 2020
Fl. Gogâltan, Do ut des. Repere de arheologie a imaginii religioase din epoca bronzului. (C. Braga), *Enciclopedia imaginariilor din România. Vol. IV: Imaginar religios*, coord. I. Chirilă, Iași (2020), 29–43.
- Gogâltan-Sava 2014
Fl. Gogâltan, V. Sava, Depozitul de bronzuri de la Lipova (jud. Arad). *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis* 6 (2014), 183–209.
- Gumă 1993
M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București (1993).
- Hampel 1886
J. Hampel, *A bronzkor emlékei Magyarhonban I*, Budapest (1886).
- Hansen 2002
S. Hansen, Über bronzezeitliche Depots, Horte und Einzelfunde: Brauchen wir neue Begriffe. *Archäologische Informationen* 25, 1–2 (2002), 91–97.
- Harding 2000
A.F. Harding, *European Societies in the Bronze Age*, Cambridge (2000).
- Holste 1951
F. Holste, *Hortfunde Südosteuropas*, Marburg/Lahn (1951).
- Iaroslavschi-Lazarovici 1979
E. Iaroslavschi, Gh. Lazarovici, Vestigii arheologice din Bazinul Carașului. *Acta Musei Napocensis* XVI (1979), 447–464.
- Kemenczei 1984
T. Kemenczei, *Die Spätbronzezeit in Nordostungarn*, Budapest (1984).
- Kemenczei 1996
T. Kemenczei, Unpublished finds in the Prehistoric Collection of the Hungarian National Museum (T. Kovács), *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*, Budapest (1996), 231–247.
- Kemenczei 2003
T. Kemenczei, Der erste Bronzefund von Bodrogek-eresztúr. *Archaeologiai Értesítő* 128 (2003), 17–49.
- Kopeczny 2016
Zs. Kopeczny, Cuțite medievale târzii și pre-moderne din colecția Muzeului Național al Banatului. *Analele Banatului S.N.* XXIV (2016), 393–410.
- Kubach 1985
W. Kubach, Einzel- und Mehrstückdeponierungen und ihre Fundplätze. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 15 (1985), 179–185.
- Lazarovici 1977
Gh. Lazarovici, *Gornea. Preistorie*, Reșița (1977).

- Luca 2006
Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul românesc. Repertoriu*, Sibiu (2006).
- Makkay 2006
J. Makkay, The Late Bronze Age hoard of Nadap. *A Jóna András Múzeum Évkönyve XLVIII* (2006), 135–184.
- Markov 2011
Z. Markov, Pistoale balcanice cu cremene din colecția Muzeului Banatului Timișoara. *Analele Banatului S.N.* XIX (2011), 313–331.
- Markov 2012
Z. Markov, Colecția de iatagane a Muzeului Banatului Timișoara. *Analele Banatului S.N.* XX (2012), 259–284.
- Márton 1933
L. v. Márton, *Die Frühlatènezeit in Ungarn*, Budapest (1933).
- Mayer 1977
E.F. Mayer, *Die Äxte und Beile in Österreich*, PBF, IX, 9, München (1977).
- Medeleț-Bugilan 1987
Fl. Medeleț, I. Bugilan, Contribuții la problema și la repertoriul mobilelor de pământ din Banat. *Banatica* 9 (1987), 87–198.
- Medeleț-Toma 1997
Fl. Medeleț, N. Toma, *Muzeul Banatului. File de cronică I. 1872–1918*, Timișoara (1997).
- Medeleț-Râmneanțu 2003
Fl. Medeleț, V. Râmneanțu, *Muzeul Banatului. File de cronică II. 1918–1948*, Timișoara (2003).
- Medović 1998
P. Medović, Die Geländebegehungen im Raum um das Titeler Plateau 1965 und 1969. Rekognosciranje Titelskog platoa i bliže okoline 1965. I 1969. (B. Hänsel, P. Medović), *Feudvar. Ausgrabungen und Forschungen in einer Mikrorregion am Zusammenfluß von Donau und Theiß. I. Das Plateau von Titel und die Šajkaška. Archäologische und naturwissenschaftliche Beiträge zu einer Kulturlandschaft. Titelski plato i Šajkaška. Arheološki i prirodnjački prilozi o kulturnoj slici područja*. PAS 13, Kiel (1998), 41–140.
- Miklósik-Kakucs 2013
I. Miklósik, L. Kakucs, *Ormós Zsigmond, a múzeum alapító*, Timișoara (2013).
- Milleker 1897
B. Milleker, *Délmagyarország régiségleletei a honfoglalás előtti időkből I*, Temesvár (1897).
- Milleker 1899
B. Milleker, *Délmagyarország régiségleletei a honfoglalás előtti időkből II*, Temesvár (1899).
- Milleker 1906
B. Milleker, *Délmagyarország régiségleletei a honfoglalás előtti időkből III*, Temesvár (1906).
- Milleker 1940
F. Milleker, Vorgeschichte des Banats. *Starinar* 15 (1940), 3–42.
- Miloia 1928
I. Miloia, Chestiunea edificiului Muzeului Bănățean. *Analele Banatului* 1 (1928), 85–93.
- Motzoi-Chicideanu – Iuga 1995
I. Motzoi-Chicideanu, G. Iuga, Der Bronzefund von Bogdan Vodă, Kr. Maramureș. (T. Soroceanu), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin (1995), 141–168.
- Mozsolics 1985
A. Mozsolics, *Bronzefunde aus Ungarn. Depotfundhorizonte von Aranyos, Kurd und Gyermely*, Budapest (1985).
- Novotná 1970
M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, PBF IX, 3, München (1970).
- Petrescu-Dîmbovița 1977
M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București (1977).
- Petrescu-Dîmbovița 1978
M. Petrescu-Dîmbovița, *Die Sicheln in Rumänien*, PBF XVIII, 1, München (1978).
- Petrovsky 1973
R. Petrovsky, Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin, din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n. (partea I). *Banatica* 2 (1973), 385–394.
- Petrovsky 1975
R. Petrovsky, Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin, din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n. (partea II). *Banatica* 3 (1975), 365–378.
- Petrovsky 1977
R. Petrovsky, Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin, din paleolitic până în secolul al V-lea î.e.n. (partea III). *Banatica* 4 (1977), 437–462.
- Petri 1992
A.P. Petri, *Biographisches Lexikon des Banater Deutsch-tums*, Marquartstein (1992).
- Răileanu-Gog 1983
C. Răileanu, O. Gog, Contribuții la problema continuității în vestul Banatului. Studiu preliminar topoarheologic și numismatic la Teremia Mare. *Banatica* 7 (1983), 491–507.

- Răuț 1967
O. Răuț, Depozitul de bronzuri de la Giurgiova. *Revista Muzeelor* IV, 1 (1967), 44–47.
- Reinecke 1930
P. Reinecke, Die Bedeutung der Kupferbergwerke der Ostalpen für die Bronzezeit Mitteleuropas. (C. Schumacher) *Festschrift. Zum 70 Geburtstag Karl Schumachers herausgegeben von der Direktion des Römisch-Germanischen Zentralmuseums*, Mainz (1930), 107–115.
- Rezi-Gogăltan 2019
B. Rezi, Fl. Gogăltan, The bronze hoard from Breaza (Mureș County). Selective deposition in Transylvania at the beginning of the Late Bronze Age. (M.S. Przybyła, K. Dziegielewska), *Chasing Bronze Age rainbows. Studies on hoards and related phenomena in prehistoric Europe in honour of Wojciech Blajer*, Kraków (2019), 187–221.
- Říhový 1992
J. Říhový, *Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren*, PBF IX, 17, Stuttgart (1992).
- Rogozea 1983,
P. Rogozea, Câteva descoperiri hallstattiene recente din Banat. *Banatica* 7 (1983), 139–150.
- Roska 1942
M. Roska, *Erdély régészeti repertórium I. Óskor*, Kolozsvár (1942).
- Rusu 1963
M. Rusu, Die Verbreitung der Bronzehorte in Transilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit. *Dacia N.S.* VII (1963), 177–210.
- Rusu 1966
M. Rusu, Depozitul de bronzuri de la Balșa. *Sargetia* IV (1966), 17–40.
- Salaš 2005,
M. Salaš, *Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku*, Brno (2005).
- Săcărin 1979
C. Săcărin, Bronzuri descoperite pe teritoriul județului Caraș-Severin. *Studii și Comunicări Caransebeș* 2 (1979), 111–117.
- Șirbu 2019
V. Șirbu, Two prestige silver artifacts (Mramorac “Belt”) found at Novi Sad, from 6th–5th c. BC, in the National Museum of Banat (Timisoara). (A. Zancic, M. Băț), *Contribuții la preistoria și istoria antică a spațiului carpato-danubiano-pontic. În onorarea profesorului Ion Niculiță natalia sua octogesima celebrantis*, Chișinău (2019), 229–241.
- Srejić 1960
D. Srejić, Tri praistoriske ostave iz istočne Srbije. *Starinar* 11 (1960), 47–64.
- Soroceanu-Szábo 2001
T. Soroceanu, J.J. Szábo, Der Bronzefund von Gyula (Kom. Békés). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyvei. Studia Archaeologica* VII (2001), 219–230.
- Soroceanu et alii 2017
T. Soroceanu, B. Rezi, R.E. Németh, *Der Bronzedepotfund von Bandul de Campie, jud. Mureș/ Mezöband, Maros-Megye. Beiträge zur Erforschung der spätbronzezeitlichen Metallindustrie in Siebenbürgen*, UPA 307, Bonn (2017).
- Szabó 2019
G.V. Szabó, *Bronze Age Treasures in Hungary. The Quest for Buried Weapons, Tools and Jewellery*, Budapest (2019).
- Szentmiklósi 1997
Al. Szentmiklósi, Trei celturi inedite din Banat. *Analele Banatului S.N.* V (1997), 21–25.
- Szentmiklósi-Drașovean 2004
Al. Szentmiklósi, Fl. Drașovean, *Arta prelucrării bronzului în Banat (mileniul al II-lea în Chr.). Catalogul expoziției*, Timișoara (2004).
- Șandor-Chicideanu – Chicideanu 1993
M. Șandor-Chicideanu, I. Chicideanu, Observații asupra unor materiale ceramice inedite de la Dubovac aflate în colecțiile Muzeului Banatului. *Analele Banatului S.N.* II (1993), 151–169.
- Tarbay 2015
J.G. Tarbay, The Reanalysis of the Eponymous Hoard from Gyermely-Szomor and the HaA2 Period in the Territory of Hungary. (R.E. Németh, B. Rezi), *Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș 2–4 October 2014*, Cluj-Napoca (2015), 311–371.
- Tarbay 2017
J.G. Tarbay, The Late Bronze Age Hoard from Oltárc Márk Hill. Analysis of prehistoric manipulations, selective fragmentation and non-ritual violence. *Zalai Múzeum* 23 (2017), 73–137.
- Tarbay 2019a
J.G. Tarbay, On selection in “common hoards”. The Szajla hoard and some related finds from Late Bronze Age Carpathian Basin. (M.S. Przybyła, K. Dziegielewska), *Chasing Bronze Age rainbows. Studies on hoards and related phenomena in prehistoric Europe in honour of Wojciech Blajer*, Kraków (2019), 273–347.
- Tarbay 2019b
J.G. Tarbay, Type Gyermely Hoards and Their Dating – A Supplemented Thesis Abstract. *Dissertationes Archaeologicae* 3, 7 (2019), 331–343.
- Tarbay 2021
J.G. Tarbay, On the Selection of Bronze Axes: The 1st Late Bronze Age Hoard from Törökszentmiklós-Morotva köz-dűlő. *Tisicum* XXIX (2021), 23–43.

Tănase 2010

D. Tănase, Piese de aur din epoca migrațiilor în colecția Muzeului Banatului Timișoara. (A. Măgureanu, E. Gáll), Între stepă și imperiu. *Studii în onoarea lui Radu Harhoiu*, București (2010), 141–147.

Tănase-Gáll 2001

D. Tănase, E. Gáll, Aplice de centură din secolul X p.Chr. din colecția Muzeului Banatului Timișoara. *Studii de Istoria Banatului XXIII-XXIV-XXV* (1999–2001), 213–222.

Tănase-Mare 2001

D. Tănase, M. Mare, Piese de port și de podoabă din secolele III-VII din colecția Pongrácz. Catalog. *Analele Banatului S.N.* IX (2001), 181–206.

Tănase-Flutur 2016

D. Tănase, Al. Flutur, Cercei de aur de epocă romană din colecția Pongrácz. *Analele Banatului S.N.* XXIV (2016), 291–297.

Toma 1996

N. Toma, Constituirea Societății de Istorie și Arheologie din Banat. *Analele Banatului S.N.* IV, 2 (1996), 217–227.

Toma-Demian 2000

N. Toma-Demian, Un lot de monede romane târzii de la Pojejena, jud. Caraș-Severin. *Analele Banatului S.N.* VIII (1999–2000), 473–489.

Toma-Demian 2004

N. Toma-Demian, Repertoriul descoperirilor monetare dintre anii 275–383 p.Chr. din jud. Timiș. *Analele Banatului S.N.* X-XI, 1 (2002–2003) (2004), 173–197.

Toma-Demian 2005

N. Toma-Demian, Medalia aniversării lui Ormós Zsigmond la 70 de ani (20 februarie 1883). *Analele Banatului S.N.* XII-XIII (2004–2005), 379–392.

Tudor et alii 1965

D. Tudor, E. Comșa, S. Morintz, E. Bujor, P. Diaconu, N. Constantinescu, Cercetări arheologice în zona viitorului lac de acumulare al hidrocentralei “Porțile de Fier”. *SCIV* 16, 2 (1965), 395–406.

Vasić 1977

R. Vasić, *The Chronology of the Early Iron Age in the Socialist Republic of Serbia*, BAR, Supplementary Series 31, Oxford (1977).

Vinski-Gasparini 1973

K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*. Zadar (1973).

Vulpe 2001

Al. Vulpe, Structuri sociale și credințe religioase în epoca bronzului și prima epocă a fierului. (M. Petrescu-Dîmbovița,

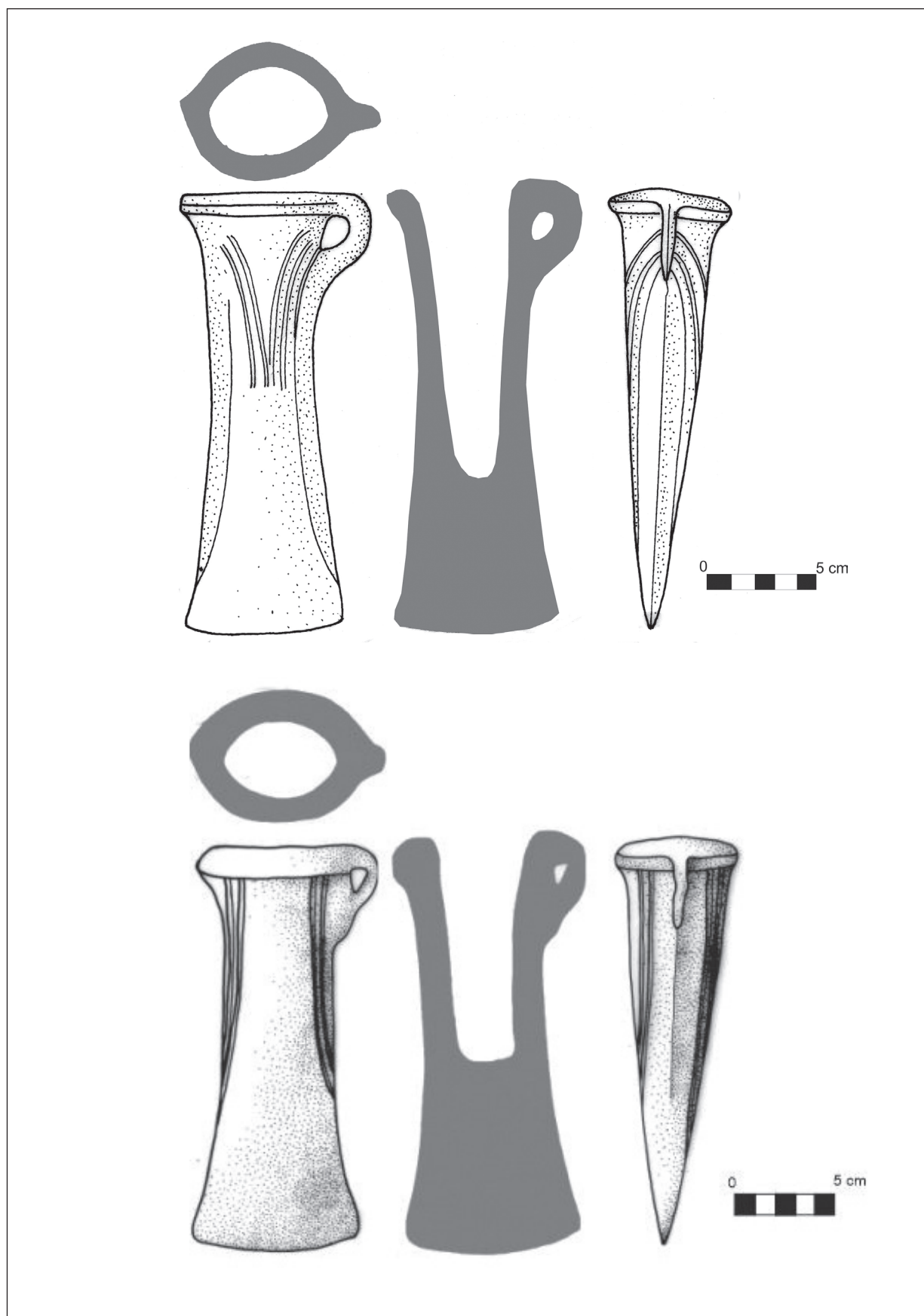
Al. Vulpe), *Istoria românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București (2001), 353–377.

Wanzek 1989

B. Wanzek, *Die Gußmodel für Tüllenbeile im südöstlichen Europa*, UPA 2, Bonn (1989).

Windholz-Konrad 2002

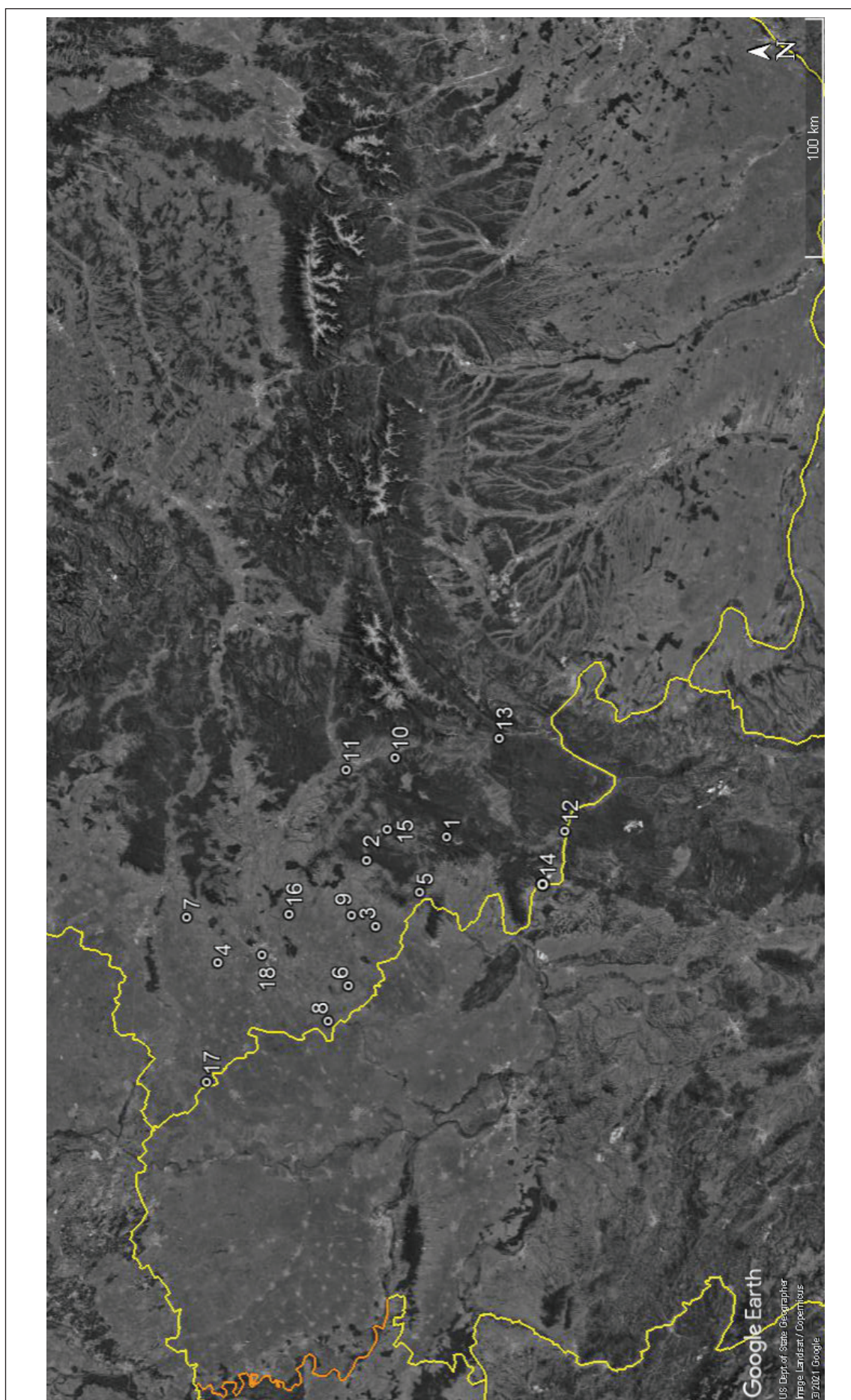
M. Windholz-Konrad, Ein mittel- bis jüngerenfelderzeitlicher Depotfund aus Waldstein, Steiermark. *Fundberichte aus Österreich* 41 (2002), 395–405.

Pl. I.1. Anina. 2. Butin.

Pl. II. 1. Carani. 2. Foeni.

Pl. III. Culturi izolate/singulare din Banatul românesc. Isolated/singular socketed axes from the Romanian Banat